

Vojenský poměr sil a mezinárodní vztahy v osmdesátých letech

Vojenský poměr sil mezi Sovětským svazem a USA, mezi Varšavskou smlouvou a Severoatlantickým paktem, mezi světem socialismu a kapitalismu byl v posledních dvaceti letech, ať to zní jakkoli paradoxně, jedním z nejvýznamnějších faktorů, který stabilizoval mezinárodní vztahy na mírových principech. (Vojenský poměr sil je vztah válečných potenciálů nepřátelských stran, který v průběhu ozbrojeného zápasu podmiňuje jejich možnost dosáhnout vítězství. Je určován množstvím těžko souměřitelných sociálně ekonomických, vědeckotechnických, morálně politických a specificky vojenských faktorů. Z celé této bohatosti vztahů jsem se zaměřil především na vývoj strategických prostředků vedení soudobé války a jejich vlivu na vojenskou a politickou možnost státu. Vzhledem k probíhající vědeckotechnické revoluci jde nesporně o jeden z rozhodujících faktorů. Vojenský poměr sil vývojem v této oblasti získává mimořádnou dynamiku.) Ústřední výbor KSSS dospěl na svém zasedání 23. června 1980 k závěru, že „dosažená vojenskostrategická rovnováha mezi světem socialismu a světem kapitalismu je vymožeností zásadního historického významu. Je faktorem, který brzdí agresivní snahy imperialismu, což odpovídá životním zájmům všech národů.“ [Rudé právo 24. 6. 1980.]

V zájmu dalšího rozvíjení revolučního procesu ve světě, v zájmu všech národů je proto udržet a i v budoucnu zajistit nezvratnost existující vojenské rovnováhy. To není snadný úkol. Rovnováha není totiž dána ani automaticky, ani jednou provždy, ale vytváří se a je neustále obnovována jen díky obrovskému úsilí socialistických zemí a všech mírumilovných sil v boji proti reakčním, válečnickým imperialistickým silám.

Vojenská rovnováha existuje už od počátku šedesátých let a má zvláštní kvalitu. Je založena na zajištěné schopnosti potenciálních protivníků vzájemně se zničit v případě všeobecné jaderné války. Naprosto nepřijatelné ničivé důsledky jaderných úderů, nejen z hlediska obětí agrese, ale i agresora, stabilizovaly vojenskou rovnováhu ve dvou předchozích desetiletích bez ohledu na neustálé změny zbraňových systémů a vojenské techniky i prudkého růstu jejich ničivé síly. Tato zvláštní rovnováha byla a ještě dnes je v podstatě založena na ničivé síle zbraní, na vzniku a stupňování kapacity „přezabiti“, která na počátku osmdesátých let znamenala, že obě strany jsou schopny navzájem se zničit patnáctkrát, žádná z nich však není schopna uchránit své území před zničujícími údery druhé strany.

Schopnost zničujícího odvetného úderu při nezajištěné obraně dávala v 60. a 70. letech oběma stranám jistotu, že iniciativa v jaderném konfliktu se rovná sebevraždě. Tato skutečnost nejenže zasáhla imperialismus v celém spektru jeho politické strategie (za těchto podmínek nemohl riskovat rozpoutání všeobecné jaderné války), ale byla i stabilizujícím faktorem mezinárodních vztahů, především na strategické úrovni mezi socialismem a imperialismem.

V souvislosti se změnou americké zahraniční a vojenské politiky na rozhraní 70. a 80. let vzniká otázka, zda tomu tak bude i v 80. letech, zda bude i v další dekádě zachována vojenská rovnováha a zda v případě jejího zachování bude mít i nadále stabilizující vliv na mezinárodní vztahy, nebo zda v dalším kole horečného zbrojení roztačeného USA a jejich spojenci bude vojenská rovnováha narušena, imperialisté získají použitelnou vojenskou převahu a tím i možnost narušit světový mír.

K hledání odpovědí na tyto otázky nás zavazují závěry sjezdových zasedání a jednání bratrských komunistických a dělnických stran, mezi nimi našeho XVI. sjezdu KSČ. Přitom odpovědět na tyto otázky není jednoduché. Nelze však před nimi strkat hlavu do písku. Na jejich zodpovězení závisí mnoho, především co dělat, abychom i v 80. letech uhájili světový mír.

Socialistické státy mají na tyto otázky jasnou a přesvědčivou odpověď. Vycházejí z nezbytnosti zachovat přibližnou rovnováhu vojenských sil, udržovanou v průběhu odzbrojovacích opatření na stále nižší úrovni. Jedině rovnováha, která je založena na postupném snižování vojenského úsilí stran a vychází při všech fázích omezování zbrojení i odzbrojení z principu rovnosti a stejné bezpečnosti stran, může lidstvu zajistit mírovou budoucnost.

Militantní imperialistické kruhy nemají zájem na zachování rovnováhy vojenských sil. Ve své praktické politice se neřídí a ani nechťejí řídit principem rovnosti a stejné bezpečnosti. Jim jde o získání vojenské převahy, která by jim umožnila zahájit a vyhrát jadernou válku. Rovněž na jarním zasedání Rady NATO v květnu 1982 bylo potvrzeno rozhodnutí pokračovat v politice stupňujícího se zbrojení.

V souvislosti s tím je nutné odpovědět na otázku, zda je vůbec možná zásadní změna vojenského poměru sil, která by porušila existující rovnováhu a dala strategickou převahu USA. Odpověď je jasná a jednoznačná — ano, potenciálně existuje!

To vyplývá jednak z charakteru soudo-

bé rovnováhy, jednak z možností obsažených v rozvoji zbraní a způsobů jejich použití. Americká strategie vyvíjí značné úsilí k tomu, aby těchto možností využila a získala takovou převahu. Americký imperialismus se o to nesnaží teprve v poslední době, ale prakticky od počátku 60. let, kdy daná rovnováha vznikla. Za tím účelem roztácel stále nová a nová kola horečného zbrojení, jejichž výsledkem nebylo nic jiného než vznik tzv. dynamické vojenské rovnováhy, udržované na stále vyšším stupni ničivé síly stran. Tato dynamická rovnováha, která byla socialistickým zemím vnucena (nemohly stát se založenými rukama, když imperialismus vytvářel nové zbraňové systémy a rychle zvyšoval svůj vojenský potenciál), stabilizuje mezinárodní vztahy proto, že americký imperialismus nemůže beztržně použít nejzazších prostředků jaderného napadení. Musí ve všech mezinárodních konfliktech brát v úvahu schopnost sovětských ozbrojených sil — strategických raketových vojsk — zasadit za jakýchkoli okolností drtivý odvetný úder životním centrům USA. To je hlavní důvod, jenž zdržuje americké jestřáby od použití strategických jaderných zbraní v globálním měřítku. Proto od počátku 60. let hledají cesty, jak odvrátit odvetný úder sovětských strategických raketových vojsk na území USA. Jedním z prvních a současně i posledních (viz pochybené memorandum prezidenta č. 59) byla strategie omezené jaderné války. Avšak i nejzarytější jestřábové v USA chápou, že při současném poměru sil nemohou najít způsob vedení války, který by USA zajistil beztržnost a ušetřil jejich území od zničení v průběhu sovětských odvetných úderů.

Američtí strategové velmi dobře chápou, že rozšíření strategických možností americké politiky neleží v dimenzi nových způsobů a forem vedení ozbrojeného zápasu při použití existujících zbraní a bojové techniky. Skutečné východisko hledají jinde. Usilují o takovou změnu poměru vojenských sil, která by zvýhodnila iniciativu v jaderném konfliktu. Taková možnost existuje jedině v zajištěné obraně před odvetným úderem strategickými jadernými prostředky druhé strany.

Toho je možné teoreticky dosáhnout dvěma způsoby:

— vytvořením schopnosti zničit na základnách jaderné prostředky strategického charakteru a tím zbavit protivníka možnosti odvetného jaderného úderu,

— vytvořením schopnosti zničit prostředky odvetného úderu protivníka, zvláště rakety, vzápětí po jejich odpálení z pozemních základů nebo lodí, ponorek, letounů.

Jako optimální se americké strategii jeví kombinace obou způsobů, založená na vytvoření odpovídajících prostředků. O jaké prostředky jde především? O prostředky prvního úderu v kombinaci s prostředky tzv. protidružicové obrany, to je prakticky o ty prostředky, které americký imperialismus plánuje zavést během osmdesátých a na počátku devadesátých let do operačního použití amerických ozbrojených sil. (Viz zbrojní program, vyhlášený prezidentem R. Reaganem 2. října 1981.)

Americká strategie v tomto směru plánuje opatření trojího druhu.

První oblast zahrnuje opatření, která umožňují připravit první úder, tj. opatření k přesnému zjišťování cílů, bezpečnému navádění vlastních prostředků na cíl, nenarušitelné řízení a velení k realizaci prvního úderu. To mají zajistit takové systémy, jakými jsou zdokonalené prostředky kosmické špionáže, elektronické špiónážní letouny AWACS, létající velitelská stanoviště E4B a EC 135, telekomunikační systém ELF pro podstatné vylepšení spojení námořních sil se strategickými ponorkami, které operují ve velkých hloubkách a značných vzdálenostech od amerického pobřeží, nové radarové systémy, které mají schopnost vidět za horizont a další, jejichž krytí ve vojenském rozpočtu USA prudce narůstá.

Druhá oblast zahrnuje opatření, která mají ve svém souhrnu zajistit zasazení prvního úderu, tj. zničení všech zjištěných prostředků strategického jaderného napadení druhé strany ještě na základnách. Jde v podstatě o prostředky jaderné triády.

Třetí oblast zahrnuje opatření, která by zajistila likvidaci podstatně oslabeného odvetného úderu, tj. prostředků strategického jaderného napadení, které by se druhé straně podařilo odpálit ještě před dopadem amerických prostředků prvního úderu nebo těch, které by prvním úderem nebyly vyřazeny.

Pokud jde o první oblast opatření, zjistit rozmístění všech prostředků strategického jaderného napadení v jeden určitý moment i při stále dokonalejší technice, je nesmírně složité, vzhledem k tomu, že mnohé z nich jsou mobilní a neustále mění polohu. Netroufám si říci, zda jsou k tomuto účelu prostředky USA dostatečné a zda je vůbec možné vytvořit systém, který by určil a po celou dobu navádění prostředků prvního úderu upřesňoval polohu všech sovětských prostředků hromadné odvety.

Pokud jde o druhou oblast, vytvoření schopnosti zjistit k určitému momentu rozmístění všech strategických prostředků ja-

derného napadení druhé strany, vyžaduje zajištění schopnosti všechny tyto cíle zničit jedním překvapivým (preventivním, předstihovým) úderem. Tuto kapacitu do nedávné doby a s určitými výhradami ani dnes americký imperialismus nemá.

Až do nedávné doby počet jaderných úderů o mnoho nepřevyšoval počet cílů. Při dané účinnosti jaderných úderů (stupeň spolehlivosti, přesnosti zásahu, přesné znalosti polohy nepřátelských cílů a jiné faktory) zajišťovaly při optimálních podmínkách 80% účinnost a při přibližné rovnosti úderů a cílů, preventivní (překvapivý, předstihový) úder dával strategickou výhodu napadené straně, které zůstalo asi 20% úderů, které mohla použít podle svého uvážení (avšak ne proti základnám jaderných zbraní, které již byly prázdné).

Proto se americká strategie snaží zásadním způsobem zvýšit počet jaderných úderů proti počtu základů strategických jaderných zbraní druhé strany a docílit bodové přesnosti jejich zásahu. Tento trend se objevuje ve zbrojním úsilí USA již v polovině šedesátých let, kdy Pentagon přistoupil k zavádění vícenásobných manévrujících jaderných hlavic k řízeným střelám na ponorkách s jaderným pohonem. Jestliže v roce 1960 měly USA na třech ponorkách s jaderným pohonem 48 odpalovacích zařízení se 48 hlavicemi, v roce 1967 na 41 ponorkách 656 odpalovacích zařízení s 1552 jadernými hlavicemi, pak v roce 1981 na 40 ponorkách s jaderným pohonem s 648 odpalovacími zařízeními již 5280 jaderných hlavic. Zavedením nových typů amerických ponorek třídy Ohio se strategickými řízenými střelami Trident II (D5) počet hlavic a jejich přesnost podstatně vzroste. (Tyto a další údaje o amerických zbraních uvádím podle publikace Kdo ohrožuje mír, Praha, Naše vojsko 1982.)

Podobně je tomu i se strategickými řízenými střelami na pozemních základnách. Spojené státy začaly na přelomu sedmdesátých let zavádět do výzbroje strategických řízených střel vícenásobné manévrující jaderné hlavice. V současné době 1053 odpalovacích zařízení pozemních strategických řízených střel disponuje asi 10 000 jaderných hlavic. Podle Reaganova „strategického programu“ bude od roku 1986 do výzbroje zařazena pozemní strategická řízená střela MX, vybavená 10 manévrujícími jadernými hlavicemi, každá o inžinýrnosti 600 kt, s přesností zásahu 90 m a doletem 11 000 km.

V sedmdesátých letech začaly USA vytvářet nový druh strategických zbraní —

letecké, pozemní a námořní řízené střely s plochou dráhou letu dalekého dosahu. Tyto zbraně spolu s dalšími prostředky vojenského letectva a námořnictva USA jsou prostředky prvního úderu. (Zajímavé, že z tohoto hlediska americkým strategům nevychází ani smlouva SALT 2, která stanovila stropy 2250 strategických zbraní — včetně těžkých bombardovacích letounů — s celkovým počtem 8600 hlavíc.)

Do kategorie zbraní prvního úderu patří i prostředky středního doletu, které na základě usnesení rady NATO z roku 1979 mají být do roku 1983 rozmístěny v západní Evropě. Jejich význam spočívá především v tom, že mohou nejen s vysokou přesností, ale v několikrát kratším čase než jiné strategické prostředky USA zasáhnout sovětské základny strategických jaderných sil (evropské části SSSR).

Rovněž ve třetí oblasti americká strategie realizuje opatření, která jsou mimořádně znepokojivá. V celé řadě možností se jako nejnebezpečnější jeví použití laserů, které mají schopnost přenášet ničící energii rychlostí světla. To zvláště v kosmickém prostoru bez atmosférické interference umožňuje vytvořením odpovídajících prostředků likvidovat okamžitě po startu rakety, které startují ze země nebo z ponorek. Ředitel odboru vojenskopolitických záležitostí ministerstva zahraničních věcí USA Richard R. Burt v informaci svému šéfovi ministru A. Haigovi uvádí, že „dvacet v kosmu umístěných zbraní se směrovou energií by mohlo každých 5 sekund zničit jednu nepřátelskou raketu“. (Co v „Casparově rudé knížce“ není. Příloha, slovo agitátora, ÚV KSČ, Praha 1981, s. 19.) Podobná zařízení je možné na oběžnou dráhu kolem Země vynést pomocí raketo-
plánu Columbia.

Ukázal jsem tři oblasti, v nichž americká strategie usiluje realizaci celé řady opatření vytvořit strategické prostředky vedení jaderné války, které by jí umožnily na přelomu 80.—90. let zásadním způsobem změnit vojenský poměr sil. Prostředky nejsou jen na prknech konstruktérů, mnohé z nich jsou v operačním použití, mnohé z nich mají být v nejbližších letech zavedeny. Především proto by USA chtěly vyloučit při jednáních se Sovětským svazem, ke kterým má v letošním roce dojít, ty druhy strategických zbraní, jejichž výrobu dnes nejintenzivněji rozvíjejí. Je nepochybné, že pokud by americký imperialismus tyto prostředky zavedl sám, získal by výraznou a skutečně realizovatelnou vojenskou převahu. Představitelé Sovětského svazu nejednou zdůraznili, že druhé straně nedovolí získat vojenskou převahu. Sou-

druh L. I. Brežněv na sjezdu sovětských odborů v březnu 1982 ukázal, že: „... militaristická a agresivní politika paktu NATO v čele s USA nás nutí podnikat kroky k udržení obranyschopnosti země na patřičné úrovni.“ (Rudé právo, 14. 3. 1982.)

Je možné předpokládat, že stejně jako tomu bylo v minulosti, americké pokusy o získání vojenské převahy i v dalším kole horečného zbrojení, pokud ho USA vyvolají, skončí fiaskem a bude i nadále zachována rovnováha vojenských sil. Nebyla by to však vojenská rovnováha počátku 80. let. Rovnovážným úsilím ve zmíněných třech oblastech se může koncem této dekády vytvořit situace, že obě strany více méně současně získají kromě schopnosti jedna druhou několikanásobně zničit také schopnost odvrátit odvětný úder druhé strany. To znamená, že rovnováha vojenských sil a možnosti by byla zachována, ale zvýhodnění prvního úderu by vyvolalo nejistotu a strach z postupu druhé strany. Nový charakter vojenské rovnováhy by však způsobil výraznou destabilizaci mezinárodních vztahů.

A tak na otázku, položenou na počátku, můžeme odpovědět, že pokud imperialisté nepřijmou rozumné dohody k omezení zbrojení a odzbrojení při zachování předpokládaného vývoje, zůstane na přelomu 80.—90. let vojenská rovnováha zachována, ale její důsledky na mezinárodní vztahy budou diametrálně odlišné od vojenské rovnováhy v 60. a 70. letech. Jestliže svět až dosud připomínal sud s prachem, pak na přelomu 80. let může být opatřen výsoce vznětlivou rozbuškou.

Proto soudruh L. I. Brežněv na XIX. sjezdu VLKSM v polovině května 1982 velice moudře požadoval zákaz vývoje nových druhů strategických zbraní nebo jejich co možná největší omezení dohodnutými parametry, „... aby ani USA, ani Sovětský svaz nevyvíjely takovou činnost, jež by vedla k narušení stability strategické situace.“ (Rudé právo, 19. 5. 1982, s. 6.)

Pokud nebude nové kolo horečného zbrojení zastaveno, hrozí kromě realizace uvedených zbrojních programů USA mnohem větší nebezpečí vývojem nových zbraňových systémů, které mají vystrádat generaci neutronových zbraní a řízených střel s plochou dráhou letu. O těchto zbraních se uvažuje, nebo jsou již v různém stadiu realizace. Může jít o modifikované laserové zbraně, útočné použití družic Země, vytváření plazmových sluncí, prostředků masové hypnózy, elektronových „záclon“ k zabránění průniku elektromagnetických vln, pumy ničící kyslík v ovzduší, gama pumu, jejíž paprsky působí s časem, intenzita

roste bez nárazu a může zničit při použití ráže 100 kg, uranu 235 g všechno živé v prostoru několika miliónů čtverečních kilometrů, chemických prostředků k roso-
lovatění mořské vody aj.

O tom, že nejde o fantazmagorii kabinetních vědců, ale o problémy praktické politiky, které se musí již dnes řešit, svědčí vystoupení ministra zahraničních věcí SSSR na zvláštním zasedání Valného shromáždění OSN v květnu 1978, kde mj. prohlásil, že: „Tempo dosahování dohod o pro-

blémech omezování horečného zbrojení zároveň zaostává za tempem rozvoje tohoto zbrojení samého. V některých, a to velmi nebezpečných směrech, může dokonce vývoj dospět k hranici, za níž již nebude možno uzavřít dohody o omezení horečného zbrojení založené na vzájemné kontrole. Ve stadiu vývoje již jsou a k výrobnímu stadiu se blíží systémy zbraní, jejichž kvantitativní omezení a kvalitativní parametry se takové kontrole úplně vymykají.“
[Rudé právo, 31. 5. 1978.]

Nebezpečné perspektivy, spjaté s imperialistickým programem dalšího zbrojení, dokonce i při udržení dynamické vojenské rovnováhy v další etapě, musí národy celého světa rozhodně odmítnout, lidstvo musí jít cestou mírového soužití, politického a vojenského uvolnění.